



IAAH / ANGLE EDITORIAL

La tribuna d'un principal de l'Eixample, des d'on la mestressa de la casa podia observar el carrer sense deixar de fer mitja. Vides privades de la Barcelona burgesa.

L'encís del passat

L'any 1928, el periodista i escriptor republicà Lluís Capdevila (Barcelona, 1893-Andorra la Vella, 1980), director de *L'Esquella de la Torratxa* i de *La Campana de Gràcia*, es dol, a les pàgines de la seva crònica barcelonesa, *Barcelona, cor de Catalunya*, que cada dia es fa més difícil trobar a les ciutats, que adquireixen un tipus igual, uniforme, impersonal, l'encís del passat. La civilització, hi diu, ha inventat el més lleig i gris dels estils arquitectònics. A Barcelona, per culpa de la reforma, "que, però, era necessària", li queden, diu, poques estampes del passat, com les que es poden trobar a Koenisberg, Bruges, Àvila, Toledo i en alguns racons de Girona.

La Barcelona immortalitzada pels fotògrafs, professionals o no, durant les primeres dècades del segle XX apareix amb tota la seva fascinació en tres llibres acabats d'editar. Els publiquen Angle Editorial, Edicions 62 i Viena Edicions.

La reforma a la qual es refereix el prolífic periodista i escriptor és la de la Via Laietana, que va comportar la destrucció d'una part important de la Barcelona més encisera. Llavors, l'impacte de la reforma era encara molt viva. Desaparegueren carrers, patis senyorials i cases velles "que avui recordem amb enyorança", escriu aquell 1928.

De les poques estampes del passat que, segons Capdevila, li quedaven a Barcelona, hi havia la plaça de Rei. Llavors no pensava que les estampes del present que descriu en el seu llibre –tant les físiques com les humanes, tant les que superarien el pas del segle XX al XXI com les que no, acabarien, lògicament, convertint-se en estampes del passat– podrien ser conegudes per les generacions posteriors gràcies als fotògrafs.

La Barcelona que va de finals del segle XIX als anys trenta del segle XX, aturada en el temps per les instantànies, projecta sobre el ciutadà actual una enyorança somiada, mítica, idíl·lica, gairebé literària, i això explica l'interès de les editorials per publicar àlbums amb imatges de l'època. Aquest Nadal se n'han editat tres de destacats.

La vida burgesa. Angle Editorial incorpora el volum *Vides privades de la Barcelona burgesa* a la seva col·lecció "Catalunya en blanc i negre". És una nova obra de Lluís Permanyer que en completa una altra de seva similar, *L'esplendor de la Barcelona burgesa*, apareguda el 2008 a la mateixa col·lecció.

Totes dues reproduïxen imatges molt ben seleccionades, procedents d'arxius públics i privats, poc conegudes i fins i tot inèdites, que mostren les noves formes de vida de la burgesia que apareixen i es fan sofisticades amb la construcció de l'Eixample. El volum anterior posava èmfasi en les relacions socials, en la via pública, i l'actual ho fa en la vida privada, familiar.

Familiar en sentit ampli, perquè Permanyer no s'oblida, com tampoc no se'n va oblidar Lluís Capdevila, d'una figura que, en un cert sentit, també en forma part, encara que de manera discreta –era la més privada–, la de



Menjador de la Casa Amatller. Asseguts a taula, Antoni Amatller i la seva filla Teresa. Vides privades de la Barceloneta burgesa. Dia de Reis en un pis de l'Eixample, del 1933. Vides privades de la Barcelona burgesa.

l'entretinguda, una figura que també intervenia en el paisatge urbà. En concret, en la fesomia del carrer d'Aribau, en el tram comprès entre la plaça de la Universitat i el carrer d'Aragó.

Les amants. Per a Permanyer, va ser tan important que li dedica un dels quatre capítols del llibre, "Les amants", al costat dels titulats "El barri, la casa i la gent", "Les festes familiars" i "Saber ocupar el temps".

Aquelles dones, diu Capdevila, donaven al carrer Aribau, quan encara hi havia cotxes de cavalls, un to galant i elegant. De jove, el periodista les mirava "amb una mirada assedegada i febrosa" i odiava "el senyor, l'amo que les tenia per a ell tot sol", o "creia tenir-les per a ell tot sol, que ve a ésser el mateix".

Era una nova classe social, diu Capdevila. Eren conegudes com les entretingudes o les amigues, dones dolentes —"tan bones que eren!"—, que "donaven un prestigi venust al carrer, i li donaven olor: olor de carn jove, de perfumeria cara, d'amor". Podien ser vídues, casades o solteres.

Vivien als pisos baixos i s'hi van instal·lar ja en el moment que es van construir, a finals del XIX: és a dir, els van estrenar. Hi vivien amb una

minyona o dues i amb un luxe que, encara que relatiu, despertava l'enveja dels veïns honorats que, per viure, havien de treballar, veïns que no pensaven que aquelles dones també havien de treballar i que en el treball seu no hi mancaven les humiliacions.

Tenien vestits de seda, abrics de pell, alguna joia, perfums, cotxe: "un cotxe de lloguer, d'abono, o de casino".

Lluís Permanyer aporta en el seu

llibre un testimoni de primera mà, la de Montserrat Gusí, la filla d'una botiguera, Maria del Rey, que va obrir una llenceria al número 22 del carrer d'Aribau, en veure que en aquella part baixa del carrer hi havia molta animació i que, lògicament, les noies que hi vivien havien de donar molta importància a la roba interior.

A més, s'hi havia obert un ball molt popular i, als dos carrers que travessen



El joc dels escacs es va generalitzar entre els joves burgesos i universitaris de principis de segle. Vides privades de la Barcelona burgesa.



ANCIBRANGUI / EDICIONS 62



Barber al Somorrostro. 1912-1919. El barri de barraques estava situat a peu de platja, entre el Bogatell i la Barceloneta. La Barcelona d'ahir. A la dreta, cotxes i carruatges a la sortida d'una celebració religiosa a l'església de Nostra Senyora de la Bonanova. 1910-1915. La Barcelona d'ahir.



ANCIBRANGUI / EDICIONS 62

Banyistes a la platja de Sant Sebastià, amb poc espai per estirar-s'hi. 1915-1920. La Barcelona d'ahir. Font de la plaça Reial. 1900-1910. Com en altres

Aribau, que són els de la Diputació i del Consell de Cent, diversos prostíbuls. A Aribau mateix, el que hi havia eren cases de cites, segons Capdevila. Potser, algunes mestresses d'aquests

negocis eròtics eren antigues entretingudes que s'havien quedat a viure al pis. La influència del carrer d'Aribau es va encomanar al carrer del costat, el de Muntaner.

Hi ha un testimoni gràfic de la llençeria i de la botiguera. Maria del Rey apareix a l'interior de l'establiment, en una fotografia d'Agustí Centelles, però sense cap clienta.



fontes de la ciutat, hi havia cua per omplir galledes i càntrirs. *La Barcelona d'ahir.*

Els burgesos de l'Eixample van saber ordenar a la perfecció el nou espai. Les entretingudes quedaven recluses al barri dels estudiants, el de les cases de dispeses i les llibreries de vell, sec-

tor que quedava separat de l'Eixample més noble per les vies del tren de Sarrià del carrer de Balmes i per les que les creuaven al carrer d'Aragó, les del tren de Madrid.

El propietari de la casa ocupava el principal, la planta més propera al carrer, amb una insolació i una ventilació excel·lents i una lluminositat que era el que trobava a faltar més quan vivien a Ciutat Vella. Les classes socials anaven baixant mentre els veïns pujaven més esglaons.

Era la planta més espaiosa. Perquè les famílies benestants eren nombroses i totes disposaven de servei: una minyona i una cuinera, pel cap baix, a més de mainadera i dida, quan calgués.

Els veïns de l'Eixample, recorda Permanyer, estaven tan encantats amb la nova residència que convidaven els amics a visitar-la. Segons el grau de relació, consistia en un simple te, un bon berenar o fins i tot un protocol·lari sopar. I aquesta trobada implicava el ritual d'ensenyar tota la casa, i amb tot detall.

Convivència. Una de les bondats d'aquella immensa quadrícula que va estendre Ildefons Cerdà, considera Permanyer, era que facilitava la convivència entre llars, indústries, obradors i establiments comercials; i, naturalment, entre la burgesia i els menestrals, en no haver projectat barris per a rics i d'altres per a pobres.

En la menys densa ciutat que creixia a l'Eixample, aquesta convivència va resultar decisiva per obtenir un teixit ciutadà molt divers, però d'una rara i exemplar intensitat, afegeix Permanyer.

Les imatges del llibre permeten fer la visita als principals de l'Eixample que era de rigor entre els amics de la família. Trobem la senyora cosint a la galeria o asseguda al sofà. L'amo, al despatx. Hi veurem taules parades, minyones, la cuina, les dides, l'habitació dels nens el dia de Reis, les festes de la primera comunió. I també sortirem de casa per anar a ballar, a festejar, a oir missa, a jugar a tennis, a caçar, a estiuajar o a casar-se.

L'Eixample no va pas arribar a monopolitzar, ni de bon tros, la vida de Barcelona. La ciutat vella, aquelles primeres dècades del segle XX, bullia de gent. Ho testimonien dos volums de fotografies, *La Barcelona d'ahir: El llegat fotogràfic dels Brangulí*, d'Edicions 62, i *La Rambla. 1907-*



1908, amb fotografies de Frederic Ballell, volum publicat per Viena a partir del catàleg de l'exposició que l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona va dedicar al fotògraf la primavera de l'any passat. Els textos i la documentació fotogràfica són de Marta Delclòs.

Visita a fons. El llibre dels Brangulí, comentat pel també fotògraf Guillem Huertas, fa una visita bastant extensa a la Barcelona popular i viva –i en obres– del segle XX, la Barcelona del carrer, amb preferència a la d'abans de la guerra.

El recorregut comença amb la ciutat enyorada per Lluís Capdevila, la que va desaparèixer amb l'obertura de la Via Laietana, però de seguida la deixem: el viatge serà llarg, en l'espai i en el temps, i clarament interclassista, perquè podem penetrar al Somorrostro i poc després presenciar la sortida de missa de l'església de la Nostra Senyora de la Bonanova.

El treball, la diversió, el creixement urbanístic i el transport constitueixen els principals capítols del volum.

El Centre de Cultura Contemporània de Barcelona va tancar el novembre passat una exposició sobre l'obra de Josep Brangulí (l'Hospitalet de Llobregat, 1879-Barcelona, 1945) que feia un repàs dels esdeveniments més significatius d'aquella època de canvis i

batalles, retratant de manera humana la Setmana Tràgica, la República i altres circumstàncies i escenaris de Barcelona des del 1909 fins al 1945. També mostrava fotografies de la societat d'aquella època, amb reportatges de platges, boxa i altres esdeveniments, com les recollides al volum.

La Rambla. El fotoperiodista Frederic Ballell Maymí (Guayama, Puerto Rico, 1864-Barcelona, 1951) ramblejava amunt i avall mentre la seva mirada es fixava en el paisatge humà: músics del carrer, escombriaires, tertulians a les terrasses del bar, parades de menjar, escriptors de la Virreina, tolots, el noi que venia uns gossos o els nens que s'enfilaven a la font per beure aigua. I també hi trobem part de la història de Barcelona, amb edificis –pocs– i botigues i establiments –molts– que ja no hi són, i activitats desaparegudes; és a dir, records nostàlgics.

Frederic Ballell plasma els diferents tipus que configuren la personalitat heterogènia del carrer, des dels espectadors asseguts a les cadires fins als tramviàries que descansen en un quiosc de begudes, o els que guaiten les novetats als quioscs de premsa, amb la intenció de captar l'ambient de les terrasses dels bars o el color d'un passeig amb gent de tota mena.

No és la Rambla del fotoperiodista

que ha de retratar manifestacions, enterraments o personatges famosos, sinó la de l'activa vida quotidiana. Les seves imatges, diu Rafael Torrella, conservador de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, mostren que el carrer era una via de centralitat urbanística, sobretot a través dels seus habitants, treballadors i passavolants.

L'exposició virtual "Frederic Ballell, La Rambla. 1907-1908", penjada al web de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona, recull les fotografies que el fotògraf va fer quan passejava per la Rambla a la recerca de notícies.

El passeig del fotògraf Ballell és pràcticament el mateix que Lluís Capdevila farà, només deu anys més tard, al llibre *Barcelona, cor de Catalunya*, uns anys durant els quals, diu Daniel Venteo, director de la col·lecció d'imatges de Barcelona que Viena Edicions edita amb l'Ajuntament, la vitalitat urbana de la Rambla tenia poca competència.

Per sort, a banda del paisatge humà i del comercial, el paisatge físic actual és força similar al retratat per Baell i per Capdevila ara fa gairebé un segle, perquè, diu Daniel Venteo, és un dels carrers de la ciutat que durant el segle XX ha patit menys canvis arquitectònics.

Lluís Bonada